

Таблиця 3. Програми підтримки "жовтої скриньки" через механізм страхування*

Країна, рік	Характеристика програми	Обсяг**
ЄС (2008/2009 маркетинговий рік)	Страхування врожаю Надання страхових субсидій в рамках національних заходів підтримки	9,0 526,0
Японія (2008 фінансовий рік)	Надаються державні субсидії для сплати страхових премій по сільськогосподарському страхуванню, якщо втрати не перевищують 30% від середнього рівня виробництва	15,8
США (2009 маркетинговий рік)	Виробники щороку можуть обрати один з планів страхування врожаю або доходу, за якими страхові внески субсидуються. Обраний рівень гарантованого покриття зазвичай становить від 50% до 85% історичної середньої врожайності або очікуваних доходів (програми GRP, GRIP та AGR). За першими двома планами відшкодування виплачується, якщо фактичні показники падають нижче гарантованого рівня	5426,0
Канада (2009 р.)	Агросстрахування AgriStability	794,3 67,4

* Джерело: [6]

** Суми вказані у мільйонах національних грошових одиниць відповідних країн

Відповідно до наведених у табл. 3 даних такі країни як Китай, Австралія в останні роки не використовували заходи підтримки даного типу. Тоді як обсяги підтримки фермерів у США через механізм страхування за програмами "жовтої скриньки" в 54 рази вищі, ніж за програмами, що не підлягають обмеженню. Щодо України, то Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку та умов надання сільськогосподарським товаровиробникам державної підтримки у страхуванні сільськогосподарських культур шляхом здешевлення страхових платежів (премій) і переліку сільськогосподарських культур та видів страхових ризиків (продуктів), на які у 2012 році надається компенсація вартості страхових платежів (премій)" були відновлені страхові субсидії при страхуванні озимої пшениці на період перезимівлі у розмірі 50% вартості страхового платежу [2]. Даний захід підтримки, що належить до "жовтої скриньки", діяв протягом 2005-2008 рр. для більшого переліку сільськогосподарських культур і дав змогу активізувати участь аграріїв у страхуванні щодо захисту їх економічних інтересів.

Висновки. Соціально-економічні, історичні, географічні, законодавчі чинники та фінансові можливості країн-членів СОТ визначають переважне використання як таких заходів підтримки сільського господарства через програми страхування, що обмежуються, так і таких, що не підлягають обмеженню. Вважаємо, що в Україні назріла необхідність створення спеціальних бюджетних програм підтримки, які відповідають крите-

ріям "зеленої скриньки". Їх метою повинна бути активізація участі сільськогосподарських товаровиробників у страхуванні, оскільки наявність страхового полісу свідчитиме про гарантування певного рівня доходів і сприятиме покращенню доступу до фінансових послуг для залучення додаткових фінансових ресурсів.

1. Другий рік України у СОТ: тенденції у зовнішній торгівлі товарами та аналіз виконання зобов'язань / [Кобута І, В. Жигадло, Т. Лужанська]; за ред. М. Свенціці. – К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2008. – 80 с. 2. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку та умов надання сільськогосподарським товаровиробникам державної підтримки у страхуванні сільськогосподарських культур шляхом здешевлення страхових платежів (премій) і переліку сільськогосподарських культур та видів страхових ризиків (продуктів), на які у 2012 році надається компенсація вартості страхових платежів (премій)" № 813 від 15 серпня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/813-2012-p> 3. Угода про сільське господарство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=47673&cat_id=38227 4. Шолойко А.С. Страховий захист виробництва продукції рослинництва від природно-кліматичних ризиків: монографія / А.С. Шолойко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 210 с. 5. Шолойко А.С. Удосконалення форм державної фінансової підтримки розвитку виробництва продукції тваринництва / А.С. Шолойко // Запровадження МСФЗ в Україні: проблеми та перспективи для аграрного сектору: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, 25 листопада 2011 р. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – С. 387 – 390. 6. Members and Observers [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm

Надійшла до редколегії 22.11.12

УДК 368.03

Г. Тлуста, канд. екон. наук, асист. (КНУ імені Тараса Шевченка)

СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ В СИСТЕМІ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

У статті проаналізовано сучасні визначення категорії стрес-тестування, досліджено процес інтеграції стрес-тестування в систему ризик-менеджменту страхової компанії, розкрито етапи проведення стрес-тестування в компанії.

Ключові слова: стрес-тестування, страхова компанія, ризик-менеджмент.

В статье проанализированы современные определения категории стресс-тестирования, исследован процесс интеграции стресс-тестирования в систему риск-менеджмента страховой компании, раскрыты этапы проведения стресс-тестирования в компании.

Ключевые слова: стресс-тестирование, страховая компания, риск-менеджмент.

The article researches the current definition of the category of stress testing, investigates the integration of stress testing in risk management systems of the insurance company, disclosed stages of stress testing in the company.

Keywords: stress testing, insurance company, risk management.

Постановка проблеми. У сучасній практиці ризик-менеджменту фінансових організацій, і в першу чергу банків і страхових компаній широко використовується стрес-тестування. Останні дослідження МВФ показують, що в більшості країн регулятори фінансових ринків встановлюють вимоги до проведення стрес-тестів. В Україні на даний момент практика застосування стрес-тестування не настільки широка, а пропозиції Національної комісії, що здійснює державне регулювання у

сфері ринків фінансових послуг з цього питання носять рекомендаційний характер. Разом з тим тенденції розвитку ринку фінансових послуг дозволяють очікувати широкого розповсюдження стрес-тестування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними дослідженнями теорії та окремих спеціалізованих технік стрес-тестування в Україні займаються вітчизняні науковці, а саме: О.В.Дзюблюк, Р.С.Лисенко, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова, Н. М.Внукова, Т.Д. Косова та інші.

Метою статті є узагальнення підходів до стрес-тестування в страховій сфері та визначення можливості їх застосування на практиці в страхових компаніях.

Виклад основного матеріалу. Розвиток стрес-тестування стало відповіддю світового фінансового співтовариства на підвищення загального рівня ризиків і серію великих фінансових криз останніх десятиліть. Регулятори підхопили вдалу ініціативу. У 1996 р. в додатках до Базельської угоди про достатність капіталу, яка необхідна для покриття ризиків, величина капіталу була поставлена в залежність від наявності системи стрес-тестування, що також служить ефективним стимулом поширення даного інструменту. Так, за результатами дослідження проведеного Європейською організацією страхування та пенсійного забезпечення (European Insurance and Occupational Pensions Authority, EIOPA), приблизно 10 % європейських страхових компаній, в яких було проведено стрес-тестування, не мали у своєму розпорядженні достатній капітал, щоб подолати можливу важку економічну ситуацію. Ще вісім відсотків зі страховиків, які проходили тести, виявилися нездатні впоратися з можливими інфляційними ризиками [1].

Щодо визначення категорії "стрес-тестування", то в українській практиці ця категорія вперше з'явилася у 2004 р. у методичних вказівках з інспектування банків "Система оцінки ризиків" (Постанова Правління НБУ від 15 берез. 2004 р. № 104), де зазначалося, що це метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка створює для банку ризик, та шоків величини зміни зовнішнього фактора: валютного курсу, процентної ставки тощо [2].

Запровадження стрес-тестування в страховій сфері відбулося завдяки прийняттю ще Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України в

2006 році методичних рекомендацій щодо загальних підходів до застосування страховиками стрес-тестів [3]. В даних рекомендаціях зазначено, що стрес-тестування – тестування чутливості або сценарне тестування з метою оцінки готовності страховика до можливих кризових ситуацій, а стресова ситуація (стрес) – історична або гіпотетична ситуація, що може скластися в результаті екстраординарних подій і яка характеризується певним набором факторів ризику.

В цілому, проаналізувавши визначення категорії "стрес-тестування" можна зробити висновок, що стрес-тестування можна розглядати з двох позицій: як інструмент кортроллю над ризиком, або, як метод кількісної оцінки ризику. Перший підхід визначає стрес-тестування як техніку управління ризиком, яка використовується для оцінки потенційних ефектів при фінансових умовах специфічної події (ризикової) та / або зміни в ряді фінансових змінних. За другим підходом, стрес-тестування – діапазон методів, спрямованих на вимір чутливості будь-якого фінансового портфеля до ряду надзвичайних, але ймовірних шоків.

Процес інтеграції стрес-тестування в систему ризик-менеджменту йде за двома напрямками: "знизу вгору" – в результаті усвідомлення учасниками ринку необхідності даного інструменту управління ризиками; "зверху вниз" – по мірі визначення регуляторами вимог або рекомендацій про застосування стрес-тестування. В даному питанні роль регуляторів вкрай важлива як при впровадженні інструментарію стрес-тестування, так і для підвищення його ефективності: централізоване визначення стрес-сценаріїв робить тести зрозумілими зовнішнім користувачам і порівнянними для різних учасників ринку. Переваги та недоліки цих напрямків зазначено у таблиці 1.

Таблиця 1. Характеристика напрямків інтеграції стрес-тестування в систему ризик-менеджменту

	"ЗВЕРХУ ВНИЗ"	"ЗНИЗУ ВГОРУ"
Переваги	<ul style="list-style-type: none"> • Займає один день • Залучення керівництва • Результат: достатній рівень деталізації для керівництва і правління 	<ul style="list-style-type: none"> • Можливість охопити всі ризики • Іноді залучається середнє керівництво • Може бути на рівні дій для середнього керівництва
Недоліки	<ul style="list-style-type: none"> • Віднімає один день у керівництва • Щось може бути упущено • Середнє керівництво може бути не залучено • Віднімає час співробітників на те, щоб від загального обговорення перейти на рівень дій з боку середньої ланки 	<ul style="list-style-type: none"> • Займає весь рік • Може бути не ухвалене вищим керівництвом • Віднімає багато часу у співробітників на підготовку звіту для вищого керівництва

Джерело: розраховано автором

Загалом є чотири методи проведення стрес-тестування: еластичності (чутливості), оцінки втрат, сценарний та індексний, але найбільш використовуваними є тестування чутливості та сценарію. Тестування чутливості – оцінює вплив одного або декількох чинників в тому чи іншому факторі ризику, або невелику кількість близько пов'язаних факторів ризику [4, с.20]. Тестування сценарію – містить одночасні кроки з урахування багатьох чинників та факторів ризику і часто пов'язується з явними змінами в межах всього світу. Тестування сценарію в свою чергу поділяється на такі типи: історичні сценарії – відображають зміни в факторах ризику, які відбулися в певних історичних епізодах; гіпотетичні сценарії – використовують структуру шоків, яка, як передбачається, вірогідна, але ще не відбулася.

За іншим підходом ще виокремлюють наступні типи сценаріїв, як статистичні та сценаріїв максимальних втрат [5, с.57].

В свою чергу, питання стрес-тестування широко досліджуються міжнародними фінансовими інститутами:

- Міжнародна асоціація страхового нагляду (IAIS) розробила власні рекомендації з приводу стрес-тестування страхових компаній;

- Міжнародний валютний фонд (IMF) розробив "Стрес-тестування фінансових систем: Короткий огляд проблем, методологій, і досвіду FSAP";

- Світовий Банк (WB) та Міжнародний валютний фонд склали Програму оцінки фінансового сектора (FSAP), розробили аналітичні інструменти цієї програми (FSAP) та "Введення в прикладне стрес-тестування".

Повертаючись до ролі стрес-тестування в системі ризик-менеджменту страхових компаній (талб.2) можна зауважити, що якщо розглядати стрес-тестування як інструмент, то це:

- набір інструментів, що використовуються вищим керівництвом фірми при створенні інтегрованої стратегії підприємства, управління ризиком та рішень з планування капіталу;

- інструмент комунікації між вищим керівництвом фірми і сферами його діяльності (тобто регулярна звітність), що відкрито пов'язує потенційні збитки з певним і конкретним набором подій;

- інструмент ратифікації;
- наглядовий інструмент для оцінки достатності основного капіталу окремих фірм і національних систем.

Таблиця 2. Переваги стрес-тестування в системі ризик-менеджменту

Стрес-тестування як інструмент	Переваги стрес-тестування	
	Страхова компанія	Регулятор
Набір інструментів, що використовуються вищим керівництвом фірми при створенні інтегрованої стратегії підприємства, управління ризиком та рішень з планування капіталу	Поліпшення корпоративного управління	Моніторинг платоспроможності
Інструмент ратифікації	Краще розуміння ризику	Розподіл активів
Інструмент комунікації між вищим керівництвом фірми і сферами його діяльності (тобто регулярна звітність), що відкрито пов'язує потенційні збитки з певним і конкретним набором подій;	Розвиток відповідної стратегії пом'якшення ризику	Управління активами і пасивами
Наглядний інструмент для оцінки достатності основного капіталу окремих фірм і національних систем	Моніторинг адекватності резервів	Оцінка адекватності резервів

Джерело: розраховано автором

Для створення всебічної, продуманої і прогресивної структури процесу здійснення стрес-тестування необхідно пройти сім етапів: від визначення змісту і управління процесом до інтеграції результатів стрес-

тестування в процесі бізнес-планування та формування стратегії компанії.

Стрес-тестування можна сприймати як процес, який включає наступні послідовні етапи (табл. 3) [6].

Таблиця 3. Етапи проведення стрес-тестування

Етапи стрес-тестування	Ідентифікація уразливості	Формування сценаріїв	Визначення даних розрахунків	Моделювання впливу сценаріїв	Розрахунок ключових показників ефективності	Інтеграція отриманих результатів процес бізнес-планування	Підсумовування та інтерпретація результатів	
	1	2	3	4	5	6	7	
Опис діяльності	Зміст стрес-тестування	Вибір шокowego сценарію	Визначення та розрахунок даних	Моделювання впливу сценаріїв на ключові параметри оборонних ризиків діяльності компанії	Введення в програму даних по стрес-тестуванню та розрахунок показників ефективності для капіталу, доходу, ліквідності, грошових потоків тощо	Узагальнення результатів стрес-тестування	Визначення ступеня схильності до ризиків та порівняння з готовністю їх прийняття	
	Регулятивні вимоги	Загальні та специфічні для бізнесу фактори	Узагальнення даних			Формування внутрішньої звітності для менеджменту		
	Ідентифікація ризиків стрес-тестування	Типи тестів	Аудит даних			Формування зовнішньої звітності для регулятора		Зміна планування ліквідності та лімітів зростання активів
	Виділення факторів ризику	Оцінка ступеню негативності сценарію						Оцінка, порівняльний аналіз, ітерація
Результати	Правила здійснення програми стрес-тестування відповідно до змісту	Сценарії (розробляються регулятором або страховою компанією)	Введення даних в модель	Стрес-тестування рівня можливих збитків	Стрес-тестування капіталу	Внутрішня та зовнішня звітність	Здатність приймати та контролювати ризики	
				Стрес-тестування грошових потоків	Виявлення недоліків ліквідності			
				Стрес-тестування фінансових показників	Стрес-тестування ризикової вартості			

Джерело: Складено автором за даними [6]

Етап 1. Для початку потрібно визначити структуру стрес-тестування, у тому числі зміст тесту (вимоги бізнесу або регулятора); зовнішні кордони аналізу (загальний або аналіз окремого бізнесу, або певних ризиків); ризики, які будуть піддаватися стрес-тестуванню (кредитні, ліквідності, ринкові, операційні ризики тощо). Ще цей етап називають ідентифікацією областей, що схильні до шоків або ідентифікацією уразливості – стадія ідентифікації, де аналітик ідентифікує головну вразливість обо ризик.

Етап 2. Формування сценаріїв зміни факторів ризику для оборонних областей стрес-тестування, тобто побудова сценарію, який буде формувати основу стрес-тесту. При цьому необхідно врахувати чотири основні аспекти: тип шоку (макроекономічний / визначений для бізнесу), тип тесту (тест на чутливість, стрес-тест, регресійний стрес-

тест), рівень сили і тривалості шоку. Головна мета полягає в розробці ймовірних і актуальних для діяльності компанії сценаріїв. Для цього необхідна активна участь різних фахівців (відділу продажів, фінансового відділу, андеррайтерів, актуаріїв та інших фахівців).

Етап 3. Наступним етапом є визначення даних (внутрішні фінанси, дефолти, збитки, макроекономічні дані, дані про ринок), вимог до деталізації даних та інфраструктури для проведення тесту. На цьому етапі також важливо отримати дані (внутрішні або зовнішні), узагальнити отриману інформацію, а також здійснити аудит даних.

Етап 4. Далі йде етап моделювання кількісного впливу сценаріїв на параметри ключових ризиків (кредитного, ліквідності і ринкового) і фінансові параметри. Оцінка впливу, яку сценарії стрес-тестування роблять

на грошові потоки, прибуток і збитки, представляє для вищого керівництва особливий інтерес, оскільки дозволяє виявити безпосередній зв'язок між стрес-тестуванням та ефективністю діяльності компанії.

Етап 5. Наступний етап – це проведення розрахунків, аналіз перших результатів, перевірка шоків. Етап включає розрахунок ключових показників ефективності з точки зору ризиків капіталу, ліквідності та ринкового ризику. Для виконання цих розрахунків зазвичай використовуються відповідні розрахункові модулі. Необхідно ввести дані, отримані на попередньому етапі (піддані стрес-тестуванню дані про ймовірність дефолту, рівні можливих втрат, величиною ресурсів під ризиком, грошових потоках, фінансах, прибуток і збитки), щоб отримати наступні ключові показники ефективності.

Етап 6. Кінцева мета стрес-тестування – інтеграція отриманих результатів в загальний процес бізнес-планування (наприклад, зміна співвідношення активів і пасивів), а також в щоденні методи управління ризиками (наприклад, за допомогою моніторингу меж чутливості або зменшення ризику концентрації), а також розгляд можливих вторинних ефектів і взаємного впливу результатів.

Етап 7. Іншою важливою діяльністю є ствердження результатів та їх порівняльний аналіз. Ще цей етап називають: підсумовування та інтерпретація результатів. Ствердження і порівняльна оцінка параметрів стрес-тестування особливо важливі під час виконання наступних кроків:

- оцінки існуючого процесу та управління стрес-тестуванням: "тестування стрес-тестування";
- оцінки відповідності сценаріїв за допомогою використання зовнішніх альтернативних сценаріїв;
- використання даних порівняльного аналізу там, де недоступні внутрішні дані;

УДК 338.46:336.71(043)

Г. Олійник, асп. (КНУ імені Тараса Шевченка)

ФІНАНСОВИЙ СУПЕРМАРКЕТ – НАЙВИЩА ФОРМА БАНКІВСЬКО-СТРАХОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті визначено передумови виникнення та зміст поняття фінансового супермаркету, запропонована структура побудови фінансового супермаркету з урахуванням відповідних факторів правового та економічного характеру, розкрито сутність особливостей, що відрізняють фінансовий супермаркет від інших видів фінансових посередників.

Ключові слова: фінансовий супермаркет, синергетичний ефект, пакетні фінансові послуги, інтегровані фінансові послуги, фінансовий консультант.

В статье определены предпосылки возникновения и содержание понятия финансового супермаркета, предложена структура построения финансового супермаркета с учетом соответствующих факторов правового и экономического характера, раскрыта сущность особенностей, отличающих финансовый супермаркет от других видов финансовых посредников.

Ключевые слова: финансовый супермаркет, синергетический эффект, пакетные финансовые услуги, интегрированные финансовые услуги, финансовый консультант.

The article outlines the background and content of the financial supermarket concept, the proposed structure construction financial supermarket taking into account relevant features, reveals the essence the features that distinguish financial supermarket from other financial intermediaries.

Keywords: financial supermarket, synergies, bundled financial services, integrated financial services, financial consultant.

Постановка проблеми. Не дивлячись на тенденції циклічності, світова економіка знаходиться у постійному динамічному зростанні. Цьому значно сприяє і науково-технічний прогрес: у світі постійно з'являються новітні технології, що роблять сучасне життя більш комфортним, економлять час та ресурсні затрати. Разом з тим, розробляються принципово нові підходи до надання послуг, в тому числі і фінансових. З цим пов'язаний і розвиток фінансового ринку, та постійно зростаюча конкуренція на ньому.

Однією з причин появи банківсько-страхової взаємодії була жорстка конкуренція, як в банківському, так і в страховому секторах, внаслідок чого, фінансові інсти-

• затвердження внутрішніх моделей та результатів внутрішніх моделей оцінки параметрів ризику і стрес-тестування;

• порівняльного аналізу ключових показників ефективності з аналогічними показниками конкурентів.

Висновки. Таким чином з посиленням вимог регуляторів стрес-тестування стало швидко розвиватися в системі ризик-менеджменту. У той же час ще занадто багато страхових компаній не впевнені, що стрес-тестування сприяє підвищенню ефективності бізнесу або здатне виступити в якості основного засобу визначення і зміни готовності прийняття ризиків. Розвиток стрес-тестування залежить від постійних дій регуляторів, доступності ефективних інструментів і систем, а також економічної ситуації, яка змушує постійно пам'ятати про ці фактори.

1. Офіційний сайт Європейської організації страхування та пенсійного забезпечення: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://eiopa.europa.eu/> 2. Косова Т.Д. Стрес-тестування як інструмент діагностики фінансової стійкості банків, страхових компаній і підприємств [Електронний ресурс] / Т.Д.Косова // Торгівля і ринок України. 36. наук. пр. – 2011. – Вип. 31 т.2. Донецьк, ДонНУЕТ. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tiru/2011_31_2/Kosova.pdf 3. Методичні рекомендації щодо загальних підходів до застосування страховиками стрес-тестів : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 05.12.2006 р. № 6496 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_8u/pg_grwksy.htm 4. Науменкова С., Міщенко С. Стрес-тестування як інструмент діагностики фінансової стійкості банків // Вісник НБУ. – 2008. – С. 18-23. 5. Внукова Н. М. Особливості стрес-тестування страхових компаній / Н. М. Внукова, В.А.Смоляк, С.А. Ачкасова // Вісник КНУ ім. Т.Шевченка.– Економіка. – 2009.– Випуск 114. – С.56–60. 6. Доклад Moody's analytics об исследовании практики стресс-тестирования в банковской отрасли (2011 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.moodyanalytics.com/~media/Regional/Russia/Publications/2012/2012-27-01-MA-2011-Banking-Industry-Survey-Stress-Testing-Russian.ashx>

Надійшла до редколегії 22.11.12

туту передивились свій основний бізнес і прийшли до висновку щодо необхідності додати до бізнесу-ядра додаткових фінансових послуг для клієнтів. І, якщо перші найпростіші форми взаємодії банків та страхових компаній, з'явилися ще в середині минулого століття, то ідея фінансового супермаркету, як найвищої форми банківсько-страхової інтеграції, є відносно новою. Однак, цей напрямок співпраці банків та страховиків по праву вважається найбільш перспективним на сьогоднішній день і заслуговує на особливу увагу з боку науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній економічній літературі існує велика кількість праць та досліджень, присвячених інтеграції страхових ком-

© Олійник Г., 2013